

הדמוקרטיה באינטרנטיה

בקרוב פוסט-היפים זוחים, שכמותם שאפתי להיות באותם ימים. שמו של מחבר הספר היה "הכוהן איוואן סטאנג", ראש "כנסיית התת-גאון" (The Church of the SubGenius). מובן שגם הוא וגם הכנסייה שלו היו בדיה גמורה. איוואן סטאנג האמיתי היה איש עסקים בשם דאגלס סנט קלייר סמית, ששיווק תרבות-נגד תמהונית לצעירי קולג'; המכשיר ששימש אותו היה כנסיית התת-גאון. לא תופתעו לשמוע שהספר מוזרח ובוהה ראה אור ב"ראנדום האוס", הוצאת ספרים שהאינטרסים המובהקים שלה עומדים בניגוד גמור לאלו של תרבות-הנגד. בשעתו לא הבחנתי באירוניה שבדבר ובלעתי את הספר כלחמנייה חמה ומעודכנת. לא שהתייחסתי אליו ברצינות - באותם ימים לא יכולתי להתייחס למשהו ועדיין להיחשב "בעניינים". לא, מוזרות ובוהה היה בעיניי מסוג החומרים שאתה קורא בשירותים - ואולי לא ממש נכון להשתמש במילה "קורא"; מדויק יותר לומר שאתה מעלעל בספר, צוחק פה ושם מגודש התימהונות שבו ומתענג על ההרגשה שאתה מתעסק

The Cult of the Amateur: How Blogs, MySpace, YouTube, and the Rest of Today's User-Generated Media Are Destroying Our Economy, Our Culture, and Our Values
by Andrew Keen
Doubleday, 2007
240 עמודים

Here Comes Everybody:
The Power of Organizing Without Organizations
by Clay Shirky
Penguin Press, 2008
336 עמודים

ביקורת: מרשל פו

בשנת 1988 קניתי ספר בשם מוזרות ובוהה באמצעות הדואר: מדריך הפרינג' - נביאים מטורפים, משוגעים, מטורלים ואנשי חזון. הספר הפך למעין טקסט פולחן

כאן במשהו שהמרובעים אפילו לא שמעו עליו.

מוזרות גבוהה מסווג אצלי כיום בקטגוריית "הדברים היומריים שנראו לי קול בתקופה שבה חשבתי שאני קול", אבל אני חייב להודות שהוא לימד אותי לקח חשוב – שתחת כיפת השמים יש עוד הרבה דברים שהפילוסופיה שלי אפילו לא חלמה עליהם. חשבתי אז שכבר ראיתי בחיי די הרבה, לפחות ממה שיש לראות בארצות-הברית, אבל טעיתי בגדול. מוזרות גבוהה הביא שפע של סיפורים על קבוצות בלתי נראות העוסקות יום וליל בדברים המוזרים ביותר שאפשר להעלות על הדעת – וגם כמה דברים שאתם, או לפחות אני, לא מסוגלים להעלות על הדעת. מעולם לא יכולתי אפילו לדמיין שקבוצת אנשים יכולה להתאסף יחד בשביל דברים כאלה. אבל התברר לי שכך אכן קורה, שגן סודי ענק של מוזרות מבלבל ממש מתחת לפני השטח של החיים האמריקניים. ולא זו בלבד, אלא שאותו גן לא היה מוקף גדר. סטאנג הבטיח מוזרות גבוהה באמצעות הדואר, והוא באמת סיפק את הסחורה: במחיר של בול יכולתי ליצור קשר עם כל אחת מן הקבוצות הביזאריות שהופיעו ברשימה. יכולתי להחליף מכתבים עם "נביאים מטורפים, משוגעים, מטורללים ואנשי חזון" – וממרחק בטוח. היה בזה משהו מסעיר.

לפעמים נדמה לי שהאינטרנט הוא פשוט גרסה מורחבת של מוזרות גבוהה באמצעות הדואר. סטאנג חשף רק קטע קטן מן העולם הבלתי נראה של הרבגוניות האנושית, בעוד שהאינטרנט שופך עליו אור מן הקצה האחד אל קצהו האחר. טרם היות האינטרנט לא היה לרובנו שמץ של מושג שמהלכים בקרבנו

מבקרי נייר טואלט, אספני פירות רקובים ואנשים הסוגדים לציפורני רגליים. היום אנחנו יודעים שהם קיימים, ולצדם משגשים עוד מיליונים על גבי מיליונים של טיפוסים בעלי תחביבים אקסצנטריים אחרים. נסו להקליד את המילה "פֵּטִישׁ" בכל מנוע חיפוש (לא בעבודה!) והנה יתגלה לפניכם המארג האינסופי של המוזרות ששמה האנושות. מצאתם משהו מעניין? יופי, שיחקתם אותה, ותוכלו להצטרף לחגיגה בלי שום קושי. רק שלחו לאתר פוסט או אימייל וכבר הצטרפתם למועדון! לא מצאתם את הטעם המדויק שלכם? לא נורא: כמעט באותה קלות תוכלו להקים אתר אינטרנט שיוקדש לשריטה הספציפית שלכם. כל שעליכם לעשות הוא להירשם לחברה המספקת שירותי אחסון (כמה מהחברות הללו אף אינן דורשות תשלום), להעלות דף לרשת (אין קל מזה) ולראות איך מתקבצים באתר שלכם בזה אחר זה אנשים בעלי "טעם" דומה. התרועעות עם פטישיסטים עלולה כמובן להיות עסק לא כל כך נעים, גם אם אתם בעצמכם כאלה. אבל אל דאגה. הרשת דואגת לספק לכם מעטה של אנונימיות, וכך תוכלו להתרווח בכיסא ולצפות ממרחק בטוח בחינה הפרועה!

נשמע נהדר. אבל האם זה באמת נפלא כל כך? עם השאלה הזאת בדיוק מתמודדים ספרו של אנדרו קין פולחן החובבן וספרו של קליי שירקי הנה באים כולם. אפתח ואומר ששני הספרים מצוינים. אם יש את נפשכם לדעת כיצד משפיעה הרשת על חיי, על חייך, על חייך של כל אדם – טוב תעשו אם תקראו אותם. אבל תצטרכו לקרוא את שניהם, כי כל אחד מהם מגיע למסקנות מנוגדות לחלוטין. וזה מטריד במקצת:

היינו רוצים להניח שכאשר שני אנשים נבונים בוחנים אותה תופעה עצמה, הם מגיעים למסקנות דומות. לכל הפחות היינו מצפים שמסקנותיהם תעדנה על שהם משתייכים לאותו כוכב לכת. אולם מתברר שקליי שירקי הוא ממאדים ואנדרו קין מנוגה.

כאשר הגיע האריסטוקרט הצרפתי אלקסיס דה-טוקוויל לביקור בארצות-הברית בשנת 1831, הוא הבחין שלאמריקנים יש תכונה מוזרה: הם אוהבים ליצור קבוצות. בחיבורו הקלאסי הדמוקרטיה באמריקה הוא מעיר:

אמריקנים בני כל הגילים, כל המעמדות וכל הזרמים אינם פוסקים מלהקים אגודות. יש להם לא רק חברות של מסחר וחרושת, שבהן הכל משתתפים, אלא גם אגודות מאלף סוגים אחרים – דתיות, מוסריות, חשובות, חסרות ערך, כלליות מאוד ופרטיות מאוד, גדולות מאוד וקטנטנות. האמריקנים מאגדים אגודות כדי לערוך חגיגות, לייסד סמינריונים, לבנות פונדקים, להקים כנסיות, להפיץ ספרים, לשלוח מייסיונרים לעברו השני של כדור הארץ; בצורה זו הם מייסדים בתי חולים, בתי כלא ובתי ספר. אם עולה הצעה להחדייר איזו אמת או לטפח איזה רגש בעידודה של איזו תורה גדולה, הם מקימים אגודה.

בעולם הישן, אנשים מן המניין כמעט לא הקימו התאגדויות כאלה. לצורך ארגון העניינים המשותפים הם הסתמכו על המדינה או על האצולה. כיצד זה, תהה טוקוויל, התפתחה דווקא אצל האמריקנים חיבה עמוקה להתאגדויות? התשובות שהוא נתן לכך הן "דמוקרטיה" ו"חירות" – כלומר תנאים שוויוניים ושחרור משליטה מלמעלה. הוא גרס שהדמוקרטיה הולידה

את החירות ושלאחת אין קיום בלי האחרת. יחדיו הן מניחות את התשתית לנטייתם של האמריקנים לחתור להשגת מטרות משותפות, שנתפסה בעיני טוקוויל כתכונה יפה בדרך כלל.

שירקי ממשיך את הסיפור כמעט מאתיים שנה אחר כך. גם הוא ערך מסע לארץ זרה ונכרייה – נכנה אותה "אינטרנטיה" – ונדהם לגלות את נטיית ההתאגדות של ילידיה, שלהם נקרא "אינטרנטיאנים".

שירקי מבחין בהקשר הזה בשתי תופעות מעניינות. ראשית, הוא טוען שקצב יצירת הקבוצות בקרב האינטרנטיאנים דומה מאוד לקצב שבו נוצרות קבוצות בידי אנשים אמיתיים בעולם האמיתי. הקבוצות שמרכיבים האינטרנטיאנים, כותב שירקי, "גדולות ומבוזרות יותר מבכל תקופה אחרת בהיסטוריה". למרבה הצער, אין הוא מנסה להביא תימוכין שיטתיים להנחה זו, אך היא מתקבלת על הדעת.

שנית, שירקי מציין שהארגונים הנוצרים באינטרנטיה נוטים להיות "שטוחים" יותר מן הארגונים בעולם האמיתי; היחס בין התקרה המנהלתית שלהם ובין פעילותם היצרנית קטן לעומת המקובל מחוץ לרשת. באינטרנטיה יכולה "קבוצה מאוגדת באופן רופף להשיג את מבוקשה ביעילות רבה יותר מאשר בארגון המוסדי". משום כך, לא מתפתח בה סדר הירארכי; פשוט אין בו צורך. שוב, שירקי אינו מתאמץ להביא הוכחות לטענתו, אם כי גם היא מתקבלת בהחלט על הדעת.

כל זה מחולל, לדעת שירקי, מעין מהפכה ביחסים האנושיים – וגם הוא, כטוקוויל, מבקש להבין כיצד ומדוע היא פועלת. תשובתו היא: "כלים חברתיים".

וגם כשהם מרוכזים באזור אחד, יש לדאוג לרשות אחת שתארגן את פעילותם. כיוון שכך, בני אדם בעולם האמיתי חוברים זה לזה רק כשהתועלת שבהתאגדות עולה על המחיר שדורשים איתור חברי הקבוצה, כינוסם וארגונם. מאחר שפעולות אלה אכן אינן זולות בעולם האמיתי, אין למצוא בו קבוצות רבות שאולי היינו שמחים להקים ולהצטרף אליהן. כפי שמציין שירקי בטעם רב, "מה קורה למשימות שאינן שוות את עלות הארגון למעלה? עד לאחרונה התשובה לכך הייתה: 'הן אינן קורות'". קבוצות שהיו בעבר שוליות או שלא התקיימו כלל הופכות אפוא בעזרת הכלים החברתיים לישויות בנות-קיימא.

שירקי מחלק את הקבוצות הללו לשלושה סוגים. הסוג הראשון הוא ארגונים קולקטיביים שחבריהם משתפים זה את זה בפריטים דיגיטליים כמו נתונים אישיים (MySpace), חדשות (Digg), תצלומים (Flickr), מוזיקה (Napster), קליפים קצרים (YouTube) או סרטים (BitTorrent). הסוג השני הוא קבוצות המרכזות מאמצים משותפים סביב מוצר דיגיטלי דוגמת אנציקלופדיה מקוונת (Wikipedia), עולם וירטואלי (SecondLife) או משחק המיועד למשתתפים רבים (World of Warcraft). הסוג השלישי הוא אגודות המוקמות בסייברספייס ואחר כך מעתיקות את פעילותן אל העולם האמיתי כדי להגשים מטרה מעשית – כמו פגישה פנים-אל-פנים עם אנשים (MeetUp), לכידת פושעים (Voice of the Faithful) או הרצת מועמד למשרה (MoveOn). שירקי מציין שהקמתן של קבוצות מן הסוג הראשון זולה יותר מהקמתן של קבוצות מן הסוג השני וכן הלאה; במילים אחרות, השיתוף זול יותר משיתוף הפעולה, ושיתוף הפעולה זול

כלים אלה, הוא אומר, מאפשרים לנו "לתאם פעולה באמצעות קבוצות בעלות מבנה רופף, שמתפקדות ללא הכוונה וניהול ושלא מתוך מניעים רווחיים". קל להבין מדוע בוחר שירקי לדבר דווקא על כלים חברתיים; "חברתי" הוא המושג הכי לוחט באינטרנטיה: שוב ושוב אנו נתקלים בביטויים כמו "תוכנה חברתית", "חומרה חברתית", וגם – הלהיט האהוב על הכל – "רשתות חברתיות". ובכל זאת, אין זו בחירה מוצלחת. הצירוף "כלים חברתיים" מעלה על הדעת קוקטיילים ושיחות חולין – ושירקי בהחלט לא מתכוון לכך. יתר על כן, המונח עצמו מיותר לחלוטין. כל הדוגמאות שמביא שירקי לכלים חברתיים – טלפונים סלולריים, אי-מייל, אתרי אינטרנט מסוגים שונים – הם אמצעים המאפשרים לאנשים לשלוח, לקבל ולאחסן מידע ולשלף אותו ממרחק. אבל כבר קיים מונח המציין כלים כאלה: אמצעי תקשורת. מונח זה נשמע כמובן מיושן מאוד, אבל לדעתי אין שום סיבה לינוח אותו רק מפני שהוא פחות סקסי. ורד הוא ורד הוא ורד.

שירקי טוען כי הכלים החברתיים – מתוך כבוד כלפיו נשתמש בכל זאת בביטוי הזה – אחראים לקצב המואץ ולדפוסים הבלתי שגרתיים של יצירת קבוצות באינטרנטיה. הם מצמצמים בחדות את העלות של כינוס אנשים בצוותא לצורך ביצוע דבר-מה. הכלים החברתיים הורידו את "עלותם של כל סוגי הפעילות הקבוצתית – שיתוף (sharing), שיתוף פעולה (cooperating) ופעולה קיבוצית (collective action)". התיאום בין בני אדם בעולם האמיתי יקר יחסית, וזאת מכמה וכמה סיבות: אנשים בעלי אינטרסים ספציפיים אינם יכולים למצוא זה את זה מפני שהם מפוזרים בכל מיני מקומות;

הללו היו נהנים מכוח ארגוני גדול יותר בהשוואה לרבים חסרי הכלים. בתנאים האלה היה נוצר ריבוד וירטואלי, עלות יצירתן של קבוצות הייתה מאמירה והיקף ההתאגדות היה פוחת. המצב באינטרנטיה שונה.

ואולם, כפי שמלמד אותנו טוקוויל, לא די בשוויון כדי להתניע תופעה המונית של ארגון עצמי. לשם כך נחוצה גם חירות, ודומה ששירקי החמיץ את הגורם הזה. טוקוויל מציין כי האמריקנים חופשיים במידה רבה מהתערבות פולשנית של מעמד שליט או של השלטון. הם שימרו את הזכות להתארגן בעצמם בכל דרך שתיראה להם, בגבולות המנהג והחוק. הוא הדין גם באינטרנטיה, המשוחררת מכל גורם מפריע בדמות מעמד או מדינה. כתוצאה מכך, האינטרנטיאנים מאמינים שנתונה להם הזכות ליצור קבוצות כאוות נפשם, ובאופן כללי יותר – לעשות ככל העולה על רוחם. הם נהנים מחירות גמורה, ובכל הנוגע ליצירת קבוצות זהו כל ההבדל כולו.

גם את זה קל להוכיח. שוו בנפשכם שניתן היה ליישם ולאכופ את כל המנהגים והחוקים של העולם האמיתי גם באינטרנטיה. במקרים מסוימים הדבר כבר נעשה ממילא: לאינטרנטיאנים אסור לפרוץ, לגנוב, לרמות או לסחור בפורנוגרפיה של ילדים – אם כי כמה מהם עושים זאת, כמובן – מפני שהרשויות בעולם האמיתי מטילות עונשים על מעשים כאלה בכל מקום שבו הם מתרחשים. אבל הבה נדמיין מצב שבו שליטתן של הרשויות באינטרנטיה הייתה הדוקה כמו אחיזתן בעולם האמיתי. מה היה קורה אז? התשובה פשוטה: הרבה פחות. לדוגמה, בעולם האמיתי אנשים אינם נוהגים להסתיר את זהותם. בעולם

יותר מן הפעולה הקיבוצית. לפיכך, אתרי השיתוף נהנים מפופולאריות רבה יותר מאתרי שיתוף הפעולה, ואתרי שיתוף הפעולה נהנים משיעור השתתפות גבוה יותר מאתרי הפעולה הקיבוצית. כך לפחות אליבא דשירקי.

זוהי תיאוריה יוצאת מן הכלל, אף שהיא מצוירת רק חלק מן התמונה. כוחה העיקרי טמון בתיאור תרומתו של השוויון ליצירת הקבוצות. טוקוויל טען שבסופו של דבר כל האמריקנים דומים זה לזה מבחינת כישרונותיהם המנטליים והכלכליים; כולם פיקחים מאוד ואמידים למדי. באמריקה, שלא כמו בצרפת ובאנגליה, לא התקיימה אצולה של הרוח או של הקרקעות. השוויון הקל על האמריקנים להתערות אלה באלה, ודבר זה בתורו הקל עליהם ליצור קבוצות. שירקי טוען כי הוא הדין גם באינטרנטיאנים. כולם דומים פחות או יותר בכל האמור בכישוריהם התקשורתיים. לכולם יש חיבור לאינטרנט, ופירוש הדבר שלכולם יש גם נגישות לכלים החברתיים. "כל אחד", הוא טוען, "הוא שקעי־ציאה (outlet) תקשורתי". באינטרנטיה, בניגוד לעולם האמיתי, אין מעמד מקביל לאוליגרכים של המדיה – סופרים, מו"לים, בכירים בתעשיית הטלוויזיה – המפעילים פיקוח חסר פרופורציות על אמצעי התקשורת; השוויון ביכולות הקומוניקציה הבסיסיות הוא שמאפשר לאינטרנטיאנים לעשות יד אחת בקלות כה רבה.

לא קשה להוכיח את התיאוריה הזאת. תארו לעצמכם שהכלים החברתיים של שירקי לא היו פזורים באינטרנטיה בצורה אחידה – בדיוק כפי שאמצעי התקשורת המסורתיים אינם פזורים בצורה אחידה בעולם האמיתי. מה היה קורה אז? המעטים שלרשותם עומדים הכלים

מה שמזדמן בדרכם (הפרת זכויות יוצרים ומעשי פיראטיות). אילו פעלו בני הבליעל האלה באופן דומה בעולם האמיתי, הם היו מוקעים, חוטפים מכות או מושלכים לכלא. אבל באינטרנטיה הכל הולך.

שירקי, ייאמר לזכותו, אינו מתעלם מן הבעיה, אבל גם אינו מקדיש לה את תשומת הלב הראויה. נדמה שהוא מנסה לתרץ את התופעות המגונות שהזכרנו בעזרת טיעונים משני סוגים. הראשון הוא שניצחונה של אינטרנטיה הוא בלתי נמנע, וכמותו גם ההתנהגות הרעה (והטובה) שהיא מטפחת, ולכן מוטב לנו להתרגל וללמוד לאמץ את שתיהן. הטרגיזיסטור והגלולה למניעת היריון ניצחו, לדבריו, מפני ש"איש לא פיקח על אופן השימוש בטכנולוגיות האלה או על בני האדם שנעזרו בהן". אנשים פשוט רצו במוצרים הללו והשתמשו בהם, וזהו זה. גם הכלים החברתיים פועלים כך. האדם הסביר עשוי להשיב: האינטרנט אולי ינצח, והוא גם עלול לאפשר בתוך כך סוגים מסוימים של התנהגות רעה, אבל עדיין אין בכך כדי להפוך שגוי לנכון, רע לטוב או חזירים לחיות מעופפות. דברים אינם נעשים ראויים מעצם קיומם; הם ראויים מפני שהם ראויים.

הצידוק השני שמספק שירקי לרוע הלב המשתולל באינטרנט נשמע בערך כך: מה שנראה בעולם האמיתי כמידה מגונה הוא בעצם סגולה טובה כשמדובר באינטרנטיה. אנרכיה הופכת שם ל"דמוקרטיה", שלטון ההמון נעשה ל"ארגון עצמי", גניבה אינה אלא "יעילות" וסטייה היא בעצם "חופש ביטוי" בלתי מזיק. הסגורים של האינטרנט, שרבים מהם הם אנשים פיקחים, מעלים את הטיעונים האלה כעניין שבשגרה, אבל אף אחד מהם אינו משכנע במיוחד. אין שום

האמיתי אדם הוא מי שהוא; אם הוא מסתיר את זהותו או מחזיק בכמה זהויות הוא נוכל. בעולם האמיתי אינך רשאי אפוא לעשות כאוות נפשך ולהתרועע עם מי שתמצא, מפני שאתה עלול לסכן את שמך הטוב. אם אתה מטפח פֶּטִיש לחיות צעצוע, למשל, הדבר ייודע ברבים ועלול להזיק לך. כך היה קורה גם באינטרנטיה אילו היה המנהג הזה תקף בה. מפחד הביקורת הציבורית היו האינטרנטיאנים חוששים לעשות דברים לא־קונבנציונליים או להצטרף לקבוצות מוזרות. אך בפועל אינטרנטיה דווקא מעודדת אותנו להסתיר את זהותנו, והרוב המכריע אכן בוחר לעשות כן. ה"זכות" להסתיר את מי שאתה (וכן לעשות אינספור דברים מפוקפקים אחרים) היא חירות מסוג מסוים, גם אם רובנו לא רואים זאת כך בדרך כלל.

אין פלא שתיאוריית ההתאגדות האינטרנטית של שירקי מדגישה את השוויון ולא את החירות. הבעיה איננה השוויון המקוון. למעט כמה יוצאים מן הכלל – עיתונאים מקצוענים החוששים כי האינטרנטיאנים יאספו, יכתבו ויפיצו בעצמם את החדשות, למשל – רוב בני האדם מברכים על העובדה שהאינטרנט מעודד גישה שוויונית, המאפשרת להמונים לשלוח, לקבל, לאחסן ולשלוף מידע בצורה זולה וקלה יותר. הבעיה היא החירות המקוונת, או מה שמבקרים רבים מכנים "התרת רסן מקוונת". מסיבה כלשהי – ככל הנראה מפני שהאנונימיות ברשת קלה ומקובלת כל כך – מפגינים אינטרנטיאנים רבים התנהגות פסולה על פי אמות המידה המקובלות בעולם האמיתי. הם מכנים זה את זה בשמות גנאי (flaming), מציקים לאחרים לשם ההנאה שבדבר (trolling) וגונבים פחות או יותר כל

דבר "דמוקרטי" בכינוי "בהמה מפגרת"; כשאי-אפשר לבלום לאיש את הפה, ארגון עצמי נעשה עניין חסר סיכוי; גניבה היא גניבה, ולא חשוב באיזה תירוץ מנסים להצדיקה; וכלל לא ברור שפורנוגרפיה זמינה לכל ותופעות דומות אינן פוגעות באיש.

העובדה ששירקי ומליצי יושר אחרים של האינטרנט מנסים לעמעם את שאלת המתירנות המקוונת אינה מועילה להם, מפני שהיא מציגה אותם כמי שמשרתים לא את האמת אלא אינטרסים אחרים. איך נכנה אנשים המדגישים רק את החיובי ומסתירים את השלילי? אפשר שהם אופטימיים ללא תקנה, אבל יכול גם להיות שהם אנשי מכירות. ומה מבקשים חסידי האינטרנט למכור? ספרים כמובן, אבל גם את עצמם. אם תגלשו לאתר האינטרנט של שירקי (www.shirky.com) תוכלו למצוא שם את המידע הבא: "מר שירקי מחלק את זמנו בין ייעוץ, הוראה וכתביה על ההשפעות החברתיות והכלכליות של טכנולוגיות האינטרנט... עם לקוחותיו נמנים כיום נוקיה, ג'י-בי-אן, ספריית הקונגרס, פורום היילנדס, קרן מארקל והבי-בי-סי". ואולי תשמחו לשמוע שאפשר לשכור את שירותיו של שירקי כמרצה באמצעות הסוכנות שלו, מוניטור טאלנט.

נכון, אי-אפשר להאשים אדם על שהוא מנסה להרוויח כמה דולרים, ואני מקווה שהעסקים של שירקי משגשגים, משום שהוא בחור מבריק מאוד. הבעיה היא שספרו הנה באים כולם מציג אותו כמין איש מכירות לעסקי הייעוץ האינטרנטי. נדמה שהוא אומר: "אינטרנטיה היא מקום מופלא, עתיר אפשרויות והזדמנויות. אין היא נטולת מכשולים, כמובן, אבל בעזרתי ותכלו אתם והעסק שלכם לעשות בה

חיל". אילו ניסיתי להעביר את עסקי לרשת, הייתי אמנם שוכר ללא דחוי את שירותי הייעוץ של קליי שירקי, ולא רק משום שהוא יודע כל מה שצריך לדעת על אינטרנטיה, אלא גם מפני שאין לי ספק קל שבקלים שלאחר שייקח את דמי הייעוץ הוא יספר לי שהמכשולים המפריעים לנו לעשות עסקים ברשת הם רבים מספור ושאינטרנטיה היא בעצם ארץ ללא חוק, שבה אפשר להכתים מוניטין, להשמיץ מותגים מבוססים ולגנוב כמויות עצומות של מידע בלא הנד עפעף. אני בהחלט מקווה שהוא יאמר לי את הדברים האלה, שאם לא כן אני - ואתם - נמצא את עצמנו מתבוססים עד צוואר בתוך קקי דיגיטלי.

טוקוויל התפעל מן הדמוקרטיה האמריקנית אך לא היסס להצביע גם על חסרונותיה - ובראש ובראשונה על "עריצות הרוב", שאותה ראה הן כבעיה פוליטית והן כתופעה תרבותית. האמריקנים, טען, אינם מכירים במנהיגים פוליטיים טבעיים - דהיינו, אין להם מלך או מעמד אצולה. על הרוב מוטלת אפוא האחריות להכריע בכל עניין הקשור לממשל. תופעה זו לא מצאה חן בעיני טוקוויל. כמי שגדל בצל המהפכה הצרפתית הוא ידע היטב כי הרוב (קרי "המוון") יכול להרוס את החירות באותה הקלות שבה הוא מקדש אותה. ואין זו הבעיה היחידה של השלטון העממי: הוא עלול גם להסב נזק חמור לעידון ולטעם הטוב. האמריקנים, לדעת טוקוויל, אינם מכירים בסמכויות תרבותיות טבעיות כשם שאינם מכירים בסמכויות פוליטיות טבעיות. אין להם אריסטוקרטיה של הדעת או של האמנויות. הרוב הוא שקובע מה טוב ומה לא-טוב. גם זה לא מצא

חן בעיני טוקוויל; בעניינים אלה היה אליטיסט ולא האמין כי הרצון העממי יכול להוציא תחת ידו – או אפילו לזהות – משהו בעל ערך למדני או אמנותי. מבחינתו, הנזק לתרבות האמריקנית כבר נעשה. כך, למשל, הוא כותב על הסופרים האמריקנים:

לא אחת יהיה הסגנון מוזר, לא־נכון, עמוס מדי ורופס, כמעט תמיד מחוצף ונמהר. הסופרים ישאפו למהר במלאכתם ולא דווקא להגיע לשלמות בפרטים. יצירות קטנות תהיינה שכיחות יותר מספרים עבי כרס; השנייה תהיה מרובה מן הלמדנות, הדמיון עדיף על העמקות; ביצירות הספרותיות טובעים יהיו סימני עוז מחשבתי מחוספס ופראי כמעט, תכופות סימנים של שוני רב מאוד ושל פוריות מופלגת. המחברים ישתדלו להדהים יותר מאשר לשאת חן, להסעייר את הרגשות יותר מאשר לענג מיטיבי טעם.

מנקודת מבטו של טוקוויל, הפופולזם התרבותי המאפיין את אמריקה הוא אסון: תרבות אינה יכולה להרשות לעצמה לבלבל בין הפופולארי ובין הטוב.

בפוחן החובבן מעדכן אנדרו קין את הביקורת הזאת ומחיל אותה על עידן האינטרנט. בדומה לשירקי ערך אף הוא מסע לאינטרנטיה ושב עם דיווח מרתק על תושביה המיוחדים במינם. ואולם, הסיפור שהוא מגולל לפנינו אינו עוסק בילידים אמיצי לב המיטיבים להשתמש בכלים חברתיים פלאיים כדי לפעול כאיש אחד בכל מיני דרכים מעניינות, יצרניות ורווחיות; לא, גיבוריו הם אנשי מכירות נמרצים ומושחתים המוכרים לחובבנים אגו־מניאקים גאדג'טים מפונפנים שמאפשרים להם לגדף זה את זה, לייצר זבל דיגיטלי מכל סוג ומין ולגנוב ללא עונש חומרים המוגנים בזכויות

יוצרים – וכל זאת בשם ה"דמוקרטיה". אנשי המכירות הללו הם טייקון ה־Web 2.0 מעמק הסיליקון – סרגיי ברין, לארי פיג' וצ'אד הארלי, לצד הגורואים האינטלקטואליים טים אוריילי, כריס אנדרסון ולורנס לסיג. קין טוען כי יחסי הציבור הנלהבים שהם מעניקים לאינטרנט שגויים מיסודם או צבועים לחלוטין. רובם מונחים על ידי תאוות בצע ויאמרו כל דבר שיבטיח כי הכסף ימשיך לזרום לכיסם. קין מכנה זאת "הפיתוי הגדול". החובבנים האגו־מניאקים שלהם הוא לועג הם כנראה צאצאיהם הישירים של האמריקנים חסרי התרבות שפגש טוקוויל במאה התשע־עשרה. הם סמוכים ובטוחים שידעו להבחין בין טוב לרע – אף על פי שהם אינם מסוגלים לכך – והדחף המניע אותם הוא גאוותם המטופשת על כך שהם משתמשים באינטרנט כדי לומר לכל אדם באשר הוא מה הם חושבים על דברים שאין ביכולתם להבין. כך צועדים בסך הכיעור והטיפשות הנרקסיסטית תחת דגל "הביטוי העצמי" ו"חכמת ההמונים". החובבן ה"אציל", אומר קין, "הוא הגרסה הדיגיטלית של הפרא האציל של רוסו, המייצג את ניצחון התמימים על המנוסים ואת ניצחון הרומנטיקה על חכמת השכל הישר של עידן הנאורות". הגאדג'טים המשמשים את החובבן הם בדיוק אותם כלים חברתיים שעליהם מדבר שירקי, אך קין סבור שאין הם אלא מכשירים להאדרה עצמית, להבנה רדודה ולגניבות־ענק. צר לו, למשל, על כך ש"הפיראטיות הדיגיטלית ושיתוף הקבצים הבלתי חוקי, המשגשים הודות לשירותים כמו BitTorrent, eDonkey, LimeWire, Gnutella, DirectConnect ו־SoulSeek, הפכו למציאות כלכלית מרכזית בעסקי ההקלטות"; והמציאות

הזאת מחסלת את העסקים האלה, הוא מוסיף.

יותר מכל, קין סבור כי Web 2.0 הוא מזימה גלויה להשיג דבר-מה מבלי לשלם עבורו. הטייקונים מספקים תוכנה המסיתה לגניבה דיגיטלית בתמורה להכנסה מקוונת מפרסום; הגורואים, המקבלים דמי ייעוץ, מצדיקים עבריינות זו באמצעות אמירות מקושקות כמו "המידע רוצה להיות חופשי"; והאינטרנטיאנים פשוט גונבים וגונבים וגונבים. "מה שאינכם יודעים אולי", מזהיר קין, "הוא שמה שניתן חינם [באינטרנט] עולה למעשה הון תועפות". משהו חייב לסבול, משהו חייב ללכת לאיבוד, ובסופו של דבר צריך לשלם עבור כל זה. בטווח הקצר, הוא אומר, קרבנות "הפיתוי הגדול" יהיו אותם אנשים יצירתיים בעלי מקצועות חופשיים המתפרנסים מזכויות יוצרים ומהכנסות מפרסום - עיתונאים, מוזיקאים, אנשי קולנוע, מפיקי טלוויזיה, כותבים, עורכים ומפעלים התומכים בהפקה ובהפצה של יצירותיהם. הגורואים של הרשת מכבירים מילים על האבולוציה של "מודל עסקי חדש" שיצליח - באורח פלא - לנתב את ההכנסות האבודות בחזרה למה שהם מכנים "ספקי תוכן" (ביטוי אומלל מאין כמוהו). ואולם, מדגיש קין, מודל כזה אינו קיים כיום, והגורואים מקפידים שלא להבהיר לנו איזו צורה תהא לו בעתיד. בינתיים אנו עדים להתרוששותם הכלכלית של עיתונים, חברות תקליטים, רשתות טלוויזיה ומוסדות תרבות אחרים. וכשאלה יחוסלו, מתנבא קין, נסבול כולנו:

המנצחים החדשים - YouTube, Google, Craigslist, MySpace ומאות חברות סטארט-אפ המשתוקקות לנגוס בעוגת ה-Web 2.0 - לא יצליחו ככל הנראה

להיכנס לנעליהן של התעשיות שתחתיהן הם חותרים... הבלוגים והוויקיס המפתיים אותנו להיכנס ולקרוא משמידים חלק ניכר מתעשיות ההוצאה לאור, המוזיקה והחדשות אשר יצרו את התוכן המקורי שאותו צוברים אתרי האינטרנט. תרבותנו מכלה את הדור הבא שלה והורסת את מקורות התוכן שלהם הוא נזקק.

מובן שגירושם של אנשי המקצוע מן הזירה לא יגזור עלינו לחיות ללא עיתונות, מוזיקה או וידאו. אדרבה, ככל הנראה יהיה לנו מהם די והותר - ועוד יותר מבעבר. אלא שכל השפע הזה יהיה חובבני להחריד, מפני שייוצר בידי חובבנים - אנשים כמוך וכמוני, הפועלים מבלי להבין מה הם עושים, אך משוכנעים (הודות למפארי "חכמת ההמונים") כי הם בדרך הנכונה. מיליון קופים היושבים מול מכונות כתיבה לא יצליחו לכתוב מדי יום את הניו יורק טיימס, וגם מיליון אינטרנטיאנים היושבים מול צגי מחשב מוארים לא יוכלו לעשות זאת.

חלק גדול מכתב האישום שמנסח קין נגד Web 2.0 קולע למטרה. האינטרנט הוא אכן המקום שבו נפגשים יחדיו "הבורות, האגואיזם, הטעם הקלוקל ושלטון ההמון". עם זאת, קין מאריך בביקורת אך מקצר במתן פתרונות. הוא מזהה כמה וכמה יזמות מבורכות - Joost, Guardian online, Citizendium - המנסות להשתמש בכלים חברתיים ובה בעת לשמור על אמות מידה מקצועיות. הבעיה, כפי שהוא מדגיש, היא שיזמות אלה שוחות נגד זרם אדיר. ברגע זה עומד לרשות האינטרנטיאנים ארכיון ענק של "תוכן" שנוצר בידי "ספקי תוכן" מקצועיים במהלך המאה האחרונה: ספרים, מגזינים, עיתונים, מוזיקה, תצלומים, תכניות טלוויזיה, קטעי וידאו, סרטים, משחקים,

תוכנות וכדומה – מיליוני פריטים, וכולם זמינים חינם אין כסף. אבל כשהארכיון הזה יתרוקן, המצב עלול להשתנות. האינטרנטיאנים עשויים אמנם להחליט שמן הראוי לשלם תמורת דברים טובים, אבל ספק אם כך יקרה. קל להוריד את מחירו של מוצר, אבל קשה מאוד להעלות אותו אם אפשר להשיג תחליפים דומים במחיר נמוך יותר – והאינטרנטיאנים מייצרים תחליפים בכמויות מסחריות. רוב עורכי הוויקיפדיה אינם מומחים לשום עניין, רוב הבלוגרים אינם עיתונאים ורוב אנשי הווידאו ב־YouTube אינם קולנוענים, אבל דומה שכל זה אינו מעלה ואינו מוריד בעיני האינטרנטיאנים. אילו נדרשתי לנחש, הייתי אומר שהם ימשיכו להעדיף בינוניות חינמית על פני מצוינות בתשלום, ולו גם במחיר נמוך. טוקוויל היה מסכים בלב שלם. בהעדר אריסטוקרטיה של שיפוט – ובאינטרנטיה אין מעמד כזה – נהיה עדים לנהירה אל המכנה המשותף הנמוך ביותר. ואם אפשר לייצר את המכנה המשותף הנמוך הזה חינם אין כסף – כפי שניתן לעשות באינטרנטיה – הרי שכמעט כל מה שצריך לשלם תמורתו יסולק מן הדרך, טוב ומועיל ככל שיהיה.

למרות ההבדלים הבולטים בין שירקי לקין, משותפת להם הנחת יסוד אחת: האינטרנט הוא תופעה חסרת תקדים שכוחה כה עצום עד שהיא עתידה לשנות את דרך החיים המוכרת לנו. הנחה זו אינה יוצאת דופן כלל ועיקר. אדרבה, נראה שהיא מקובלת כמעט על כל מי שכותב על הרשת, תומכים ומלעיזים כאחד. דומה שהיא נכונה. לפני חצי יובל לא היה אינטרנט – כיום יש; האינטרנט הוא אפוא דבר חדש. לפני חצי יובל לא היינו חברים בקהילות מקוונות ענקיות

שהתעסקו בכל מה שעולה על הדעת – כיום המצב שונה; האינטרנט משנה, אם כן, את העולם. אמיתותם של טיעונים אלה נראית כה מובנת מאליה עד שאיש אינו טורח עוד להטיל בהם ספק – ודאי לא שירקי וקין. כל אחד מהם מביא אנקדוטות שנבחרו בקפידה כדי לתמוך בטענתו. אצל שירקי אפשר למצוא עשרות סיפורים משעשעים על הדרך שבה יוצרים האינטרנטיאנים כל מיני קבוצות ה"משנות את העולם". אצל קין יש לא פחות סיפורי זוועה על הריסתם של מוסדות תרבות חיוניים בידי האינטרנטיאנים. כל זה מבדר מאוד. אבל האנקדוטות רק מרמזות ואינן מוכיחות דבר.

חובה עלינו לשאול אפוא: האם האינטרנט הוא תופעה חסרת תקדים, שיש בכוחה לחולל תמורות דרמטיות בדרך החיים שלנו? ובכן, כנראה שלא.

האינטרנט הוא אמצעי, הוא מנגנון שבאמצעותו אנחנו שולחים, מקבלים, מאחסנים ושולפים משמעות. ככזה אין הוא יכול להיות תופעה חסרת תקדים, מפני שברור כי דבר־מה קדם לו – אמצעי תקשורת כמו כתיבה ודפוס ומתקנים אורקוליים. נכון אמנם שהאינטרנט הוא תופעה חדשה, אבל אם עלינו להוכיח שהוא מחדש משהו במובן משמעותי והרה־עולם – כפי שטוענים רוב חסידיו ומבקריו – עלינו לזהות בו גם איזו יכולת משמעותית, הרת־עולם, שתבדיל בינו ובין אמצעי התקשורת שקדמו לו. למיטב ידיעתי, הדבר לא נעשה עד כה וספק אם ייעשה בעתיד. אמצעי התקשורת המסורתיים – הדואר, הצילום, הספריות, הטלגרף, הטלפון, הפטיפון, הקולנוע, הרדיו, הטלוויזיה והספרים – מאפשרים לנו לשלוח, לקבל, לאחסן ולשלוח כמויות גדולות של מידע בפורמטים רבים

ובאמצעות סוגים שונים של רשתות, וכל זאת במהירות ולמרחקים גדולים. גם האינטרנט מאפשר לנו לשלוח, לקבל, לאחסן ולשלוח כמויות גדולות של נתונים בפורמטים רבים ובאמצעות סוגים שונים של רשתות, וכל זאת במהירות ולמרחקים גדולים. הודות לאמצעי התקשורת המסורתיים היה באפשרותנו לדבר בטלפון, לחבר ולהחליף מסרים, לכתוב ולקרוא ספרים, להקליט מוזיקה ולהאזין לה, לצלם תמונות ולהביט בהן, ליצור סרטים ולצפות בהם, לארגן משחקים וליטול בהם חלק, לערוך מחקרים ולאחסנם בספרייה. הודות לאינטרנט אנחנו יכולים לדבר בסקיפ, להתכתב באימייל, לכתוב ולקרוא בלוגים, להעלות לרשת קובצי מוזיקה ולהורידם, לשלוח תמונות ולהתבונן בהן, ליצור סרטי וידיאו ולצפות בהם, לעצב משחקים וליטול בהם חלק, לעיין בוויקיפדיה ולכתוב לה ערכים. אם יש לאינטרנט יכולת קומוניקטיבית שחסרה לאמצעי התקשורת המסורתיים, אני מתקשה למצוא אותה.

וכך גם שירקי וקין. הם רומזים שיש שוני מהותי בין אמצעי התקשורת הישנים לאלה החדשים, אך מתמקדים למעשה רק בהבדלי העוצמה ביניהם. שירקי אינו אומר שבעולם האמיתי אי אפשר ליצור קבוצות ואילו ברשת ניתן לעשות זאת; הוא רק טוען שהאינטרנט עושה את התהליך לפשוט ולנוח יותר. קין אינו גורס שאיננו יכולים לגנוב בעולם האמיתי כפי שאנחנו גונבים ברשת; הוא רק קובע שהאינטרנט מקל על ביצוע העבירה.

טמון אמנם קסם רב באמירה שהאינטרנט ניחן ביכולת תקשורתית חדשה ופלאית, אך הטענה שמדובר רק בהבדלים של עוצמה ככל הנראה מדויקת יותר. האינטרנט אכן מפשט

דברים רבים, וזאת מכמה סיבות מובנות מאליהן. ראשית, הוא כורך את הכלים התקשורתיים המסורתיים לחבילה נוחה אחת. האינטרנט הוא בעת ובעונה אחת שירות דואר, אלבום תמונות, טלגרף, טלפון, תיבת להיטים, בית קולנוע, רדיו, טלוויזיה וספרייה. שנית, הטכנולוגיה שלו משוכללת יותר מזו של אמצעי התקשורת האחרים: שירות הדואר שלו מהיר יותר, אלבום התמונות שלו עשיר יותר, הטלגרף שלו טוב יותר, הטלפון זול יותר, תיבת הלהיטים עשירה יותר, קטלוג הסרטים גדול יותר, טווח הרדיו רחב יותר, הטלוויזיה מגוונת יותר והספרייה גדולה יותר. ולבסוף, כפי ששירקי מדגיש בצדק, האינטרנט מוזיל את עלות השימוש בכלים האלה. ברשת אינך נדרש לשלם פרוטה תמורת שליחה, קבלה, אחסון ושליפה של מידע בכמויות עצומות. זה באמת חידוש, המקל עלינו לעשות דברים רבים. המבקר לי סיגל טען כי האינטרנט הוא בראש ובראשונה "פלא של נוחות". ההגדרה הזאת נשמעת לי הולמת מאוד.

עלינו לשאול את עצמנו: האם האינטרנט אכן נפלא כל כך? האם הוא באמת כוח כה מהפכני, בורא עידן ומנתץ עולם כפי שחסידי - וגם מבקרי - מבקשים שנאמיין? מניסיוני ברור לי שהוא אינו כזה. האינטרנט נמצא אתנו זה כמעט עשרים שנה. אין זה פרק זמן ארוך במיוחד, אבל די בו כדי לזהות את ראשיתן של מגמות ארוכות-טווח מסוימות. מה השתנה אפוא בתקופה הזאת? התבוננו בחייכם. אם אתם חיים בעולם המפותח, יש להניח שאתם מבצעים היום באמצעות הרשת דברים רבים שפעם עשיתם בעולם האמיתי. הדרך השתנתה, כפי שהשתנתה כמות האנרגיה שעלינו להשקיע בתהליך, אך רשימת הפעילויות נשארה פחות או יותר

הדפוס סיפק לנו מכשיר להפצת הטקסטים הללו בכל רחבי העולם. אמצעי התקשורת האורקוליים תרמו לנו את היכולת ללכוד במדויק צלילים ותמונות ולשדרם למרחקים. עם כל צורת תקשורת חדשה גדלה גם יכולתנו האינדיבידואלית והקיבוצית לייצג את חיינו ולתת ביטוי לדמיוננו. האינטרנט משלב את כל שיטות הייצוג הללו במדיום אחד, קל לשימוש. הוא מאפשר כמעט לכל אחד לקחת את מה שעולה בראשו ולחשוף אותו אי־שם בחוץ, לעיני כל. ייתכן שהאינטרנט הוא מנוע הארגון של שירקי או מחריב התרבות של קין וייתכן שלא, אך אין ספק שמדובר במנגנון הייצוג ההמוני הנוח והיעיל ביותר שידע האדם מעודו, והוא מעלה בפנינו חיזיון ראוותני של חשיפה עצמית בהיקף שלא נודע כמותו. איננו צריכים להתפלא שכמה ממשותפתיו מתנהגים היטב בעוד שאחרים בחרו לסטות מדרך הישר; מה שצריך להפתיע אותנו הוא שלראשונה בתולדות האנושות מזדמן לנו לראות הכל. האינטרנט הוא הבבואה שלנו. שורו וראו: הנה האדם.

מרשל פו הוא סופר והיסטוריון אמריקני.
הוא מרצה במחלקה להיסטוריה
באוניברסיטת איוה.

כשהייתה. התבוננו עתה בתמונה הגדולה: שוב, אם אתם שייכים לעולם המפותח, יש להניח שאתם חיים בדמוקרטיה ליברלית בעלת משק קפיטליסטי מוסתת ותרבות צרכנית. היכן התחולל כאן השינוי? קשה לטעון אפוא ששחר חדש עלה על העולם – או שהוא עומד לעלות בקרוב.

עם זאת, אל לנו להתייחס בביטול לנוחות שמציעה לנו רשת האינטרנט. היא חשובה בהחלט. האינטרנט לא יושיע אותנו ולא יהרוס אותנו. הוא גם אינו האמצעי שבכוחו להושיע או להרוס. כפי שמסביר שירקי, קל להקים קבוצות ברשת ולהצטרף אליהן; וכפי שטוען קין, האינטרנט יעמיד במבחן את כוחם של אמצעי התקשורת המסורתיים. אך יותר מכל דבר אחר, הוא יאפשר לנו ליצור השתקפות עשירה יותר של חיי האדם ודמיונו.

התקשורת משמשת אותנו לצרכים רבים ומגוונים, ואחד הבסיסיים שבהם הוא ייצוג פשוט. ככל שפיתחנו אמצעי תקשורת יעילים יותר במהלך אלפי השנים האחרונות, השתפרה יכולתנו לייצג את עצמנו ואת העולם שבו אנו חיים. הדיבור אפשר לנו ליצור ולהחליף מילים, ובאמצעותן – תמונות. הכתיבה נתנה בידינו כלי לניסוחן ולהצבתן של המילים והתמונות האלה בהקשר טקסטואלי.